

Bernarda Alba siralomháza¹ (Nők, nőkről, nőknek?)

A DE Művelődéstudományi és Humán Tanulmányok Tanszéke, valamint az Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár szervezésében tavaly november 27-én, este 19.00 órától tekinthette meg a nagyjérdemű a Debreceni Alföld Színpad előadásában, Federico García Lorca Bernarda Alba háza című drámáját. A társulat immáron másodszor lépett fel a „Sziget színpadán”, debütáló darabjukat (Molière: Dandin György, avagy a megcsúfolt férj) májusban mutatták be.

Tíz perc kezdésig. Magamhoz képest, egész hamar érkeztem. Még van hely a „kakasülön”. Ami a jelen helyzetben a Nagykönyvtár alatti Sziget-pince dobogóját jelenti. Nyomkodom a telefonom, gyorsan el kéne olvasni az eseményleírást még egyszer: „(...) Federico García Lorca, Bernarda Alba háza című darabját a spanyol nők drámájaként emlegetik. Bernarda Alba, ez a spanyol parasztasszony a tragédia központi alakja, aki férje halála után elzárta lányait a külvilágtól. Az élet után vágyakozó lányokban azonban ez gyűlöletet keltett. (...) A színdarab bemutatja a nők sorsát, az ösztönöket elnyomó bezártságot, az anyai uralmat, a szabadságtól való megfosztottságot és a fiatalokra nehezedő, idejétmúlt hagyományok kultuszát, ami végül újabb tragédiához vezet.” Tehát nők, nőkről, nőknek? Ezen felbátorodva hívtam meg pár napja a húgomat, az egyik lány unokatestvéremet, valamint természetesen nagymamámat, aki szintén nagy színházrajongó. Nem egy habkönnyű téma, ezt el kell ismerni, de hátha. Már majdcsak félig van a nézőtér, de szerencsére tudok még három helyet foglalni a családnak. Pont középre sikerült beülnöm, a világosító reflektorállvány alá. Próbálok nem fészkelődni, de önkéntelenül (véletlenül) kétszer is belerúgok a pilácsba. Zavartan nézek körbe, és rögtön el is kapom a langaléta hangtechnikus/világosító rosszálló tekintetét. „Bocsánat”, próbálok tároggni, mire ő „Vigyázz már” olvasom le a szájáról. Nincs harag, végre kényelményesen elhelyezkedem.

Öt perc kezdésig. Megérkezett a família, épp időben. Nagy panaszodik, hogy miért van ennyi lépcső, alig találtak ide, reméli, azért az előadás jó lesz. „Jó lesz, persze”, próbálok nyugtatni, de már kezdődik is a felkonferálás. A csoportról röviden: „A Debreceni Alföld Színpad egyike az ország legrégebbi társulatainak, 1971-ben

alapította Thuróczy György. 1987-től Porcsin László vette át a stafétabotot, és 2004-től Sóvágó Csaba, a jelenlegi színpadvezető, akik mindketten az Alföldben váltak színjátszóvá és rendezővé. (...) 50 év alatt a Színpad megszakitás nélkül működött. Több mint 7 európai országba és Indiába is vitte Debrecen hírét. Számos arany, ezüst és bronz minősítést kapott, több fesztivált megnyert, nívódíjakkal és Kiváló Együttes díjjal is rendelkezik. Az évek során több mint 400 színjátszó fordult itt meg, és több mint 130 bemutatót tartott. A Színpad szinte minden műfajt kipróbált, a mesejátéktól a vásári komédiákon keresztül, görög tragédiákon át az abszurdig – és még azon is túl, szerkesztett és játszott műsorokat, és improvizációkból készített előadásokat. Az Alföld állandó értékrendjét az innen kinevelődött csoportvezetők határozzák meg. Az Alföldnek hagyományosan két tartópillére van: a szakmai munka mellett a közösségi élet (...) Hagyomány a névnapok, karácsony megünneplése, a húsvét, a farsang, a közös kirándulások. De ami a legfontosabb: a megszámlálhatatlan barátság, szerelem, házasság és milliós lehetőség a közösségben az emberi kapcsolódásokra. Egy sziget, ahol önmaga lehet az ember, és önmagáért szeretik.” Na, majd most meglátjuk – gondolom magamban –, ha már úgyis a „Szigeten” vagyunk...

Elsőtétül a terem, majd halvány fény vetül a középen felállított fekete paravánra. Szokatlan, de esztétikus színpadrendezést alakítottak ki: az éjszínű magaslat, két fehér oszlop között, ezzel az enyhe hideg fénnel, egy lecsupaszított boltíves oltár küllemét idézi. Persze, ez lehet csak optikai (pozitív) csalódás, de mindenképp hatásos. Hét nő sétál be hangtalanul. Csönd. Aztán három erőteljes kopogás. A lányok balra néznek. Újabb három. Jobbra. Vezényhang. Majd középre, egyenesen a közönségre fordulnak a nyitott tekintetek. Rekedtes, tekintélyt parancsoló hang szól a homályból: *Uradat, Istenedet imádd, és csak neki szolgálj! ; Isten nevéért szádra hiába ne vedd! ; Az Úr napját szenteld meg! ; Atyádat és anyádat tiszteld! ; Ne ölj! ; Ne paráználkodj! ; Ne lopj! ; Ne hazudj, mások becsületében kárt ne tégy! ; Felebarátod házastársát ne kívánd! ; Mások tulajdonát ne kívánd!* A címszereplő Bernarda (Sőreghy Ágnes) egy kottaállványról irányadó mottóként, akárcsak egy miséző pap, mondja föl a bibliai tízparancsolatot, megalapozva ezáltal az előadás atmoszféráját. Nyakas kálvinistaként rögtön felfigyelek a katolikus fordításra, mely részben eltér a protestáns változattól, de jelen esetben igencsak

¹ siralomház, főnév (A XIX. sz. végéig) a fegyintézetnek az a (rendszeres, alkalmilag, erre a célra berendezett) helyisége, ahol a halálraítélt utolsó óráit töltötte, átvitt értelemben, ritka: nagyon szomorú, kedélytelen, elcsüggesztő hely

helyénvaló. Tökéletesen kihangsúlyozza a dráma echte spanyol, 20. század eleji katolicizmusát. Merev, hierarchikus, hagyománytisztelő. Ahogy a darab megözvegyült matrónája, Bernarda Alba is: „*Nyolc évig tart a gyász, s addig ebbe a házba szellő se fújhat be az utcáról. Úgy kell majd élnünk, mintha téglával falaztunk volna be ajtót, ablakot. Így volt ez az apám, így a nagyapám idején is. Addig majd a kelengyéteket varrjátok.*”

Az ő és lányai történetén keresztül szépen kirajzolódnak olyan jelentékeny kérdéskörök, mint például a különböző társadalmi rétegek egymáshoz való kapcsolódásai („*A szegény olyan, mint az állat. Mintha nem is anya szülte volna.*”), vagy az anyai szigor ellen való lázadás („*Ha a lány nem engedelmeskedik szüleinek, nem lányuk többé, hanem ellenségük*”), továbbá lényeges cselekményformáló szál a féltékenység, és az ebből kialakuló testvérharc is. Kiváló rendezői húzás, hogy a szereplők, majdcsak ad hoc jelleggel, egymással versenyezve/dobálózva választják ki egymás karakterét. Vagyis: minden színész alap fekete ruhájához „véletlenszerűen” kerül egy-egy különböző, színes (asszonyi?)kendő, ezáltal jelölődnek ki, kvázi testet öltének a szerepek. A játsszók tapasztaltsága már a kezdő epizódokban is megmutatkozik, mikor majdcsak jelenetenként váltanak karaktert:

felmosónőkből siratóasszonyok, azokból végül Bernarda gyermekei. A történet folyamán a címszereplő anyja is megjelenítődik hanghatás segítségével, de „saját” testet nem ölt. Vagy az egyik nővér, vagy éppen Bernarda szólaltatja meg az öregasszonyt, a paraván mögül (vagy háttal a közönségnek), aki egyfajta lelkiismeretként, őszinte „felettes hangként” funkcionál a családban.

A módos parasztasszony öt felnőtt leánya közül – akiket a szolgák öt csúnya lányként emlegetnek (vagyis igazából önmagukat becsmérlik le előzetesen a szereplők) – a legidősebb a 39 éves Angustias (Daróczy Judit). Eljegyzése okán ő kerül a legközelebb az anyai házból való szabaduláshoz. Helyzetét nézve a hierarchikus elv szerint: elsőszülöttként neki kell férjhez mennie a 25 éves Pepe el Romanohoz, ezáltal épphogy csak megússza a vénlánykort. Apai öröksége tehetős hozományt biztosít: „*többet ér a pénzeszláda, mint a világ legszebb lánya*”. A második gyermek a 30 éves Magdalena (Zsolnai-

Nagy Andrea), aki már-már beletörődött anyja vaskalapos uralkodásába, s inkább intrikával, maró gúnnyal és szarkazmussal próbál túlélni a „zárdában”, testvérei legnagyobb bosszúságára: „*Hiába nővérünk Angustias, magunk közt bevallhatjuk, hogy öreg, beteges, és mindannyiunk közt ő ér a legkevesebbet. Mert ha húszéves korában már olyan volt, mint egy felöltötött karó, hát milyen most, amikor negyven.*” A 27 éves Amelia (Molnár Dorottya) a harmadik leány, aki talán a legnaivabb teremtés a nővérek között. Fiatal és ártalmatlan szemléltője az eseményeknek. A történet egy pontján meg is jegyzi, hogy: „*Úgy alszom, mint a bunda*”, mit sem sejtve testvérei éjszakai életéről. Mivel a két soron következő hajadon, s azok kusza érzelmei a dráma főkonfliktusának okozói. Az utolsó előtti nővér, a 24 éves Martirio (Györgyi Kata) betegeskedő, ábrándos maszkja mögött egy szerelmi csalódás miatt megsebzett szívű, gyöttrődő személy áll. A múltjából annyi kiderül, hogy egyszer, nem is olyan régen, ő is közel került a szabaduláshoz: „*(...) hajnalig vártam az ablak mögött egyszál hálóingben, mert üzent a béresük lányával, hogy eljön, de nem jött el. Az egészet csak a rossznyelvek találták ki.*” Később a néző előtt világossá válik, hogy a leánykérés anyja közbenjárása miatt maradt el, mivel az nem találta elég jómódúnak az udvarlót: „*Az apja még béres volt!*”. A lány erről mit sem tud, megkeseredett monológjában fogalmazódik meg a darab egyik esszenciális kritikája (felhívása?) a női-férfi alárendelt kapcsolatról, valamint a materiális javak fontosságáról: „*(...) mást vett el, mert gazdagabb volt. (...) Bánják is ők, ha csúnya. Mi kell nekik? A föld, az ökrök, meg egy engedelmes kutya, hogy etesse őket.*” A cselekmény több pontján, így az előbb említett idézetnél is, Bernarda konkrétan lányai szájába adja a szavakat, melyek tartalmazzák a kötelezően követendő gyermeki/asszonyi direktívát. Az esküvőre készülő Angustias panaszkodása kapcsán, „*Ha kérdem, mi baja, azt feleli: „Férfiembernek sok a gondja.”, az anyai jó tanács újfent a férfi dominanciát támasztja alá: „Kérdést ne tégy fel neki, és ami a legfontosabb, sírni sose lássson.”* Az előadás drámaisága mellett mellékszálként ott lebeg egyfajta szatírajelleg: ugyanis hét nő él együtt, egy háztartásban, mely, ahogy a címből is kiderül, Bernarda Alba háza. Mégis egy férfi láthatatlan jelenléte mindent felbolygat, és csak az számít, amit ő tesz vagy éppen nem tesz. Egy kis túlzással akár *Pepe el Romano háza* is lehetne a darab főcíme. A cselekményt tekintve az alcím jelentése ironikus fénytö-

résbe kerül – *asszonyok drámája* –, mivel gyakorlatilag egyik lány sem jut el az asszonyi állapotba.

Visszatérve, mártírcú Martirio – ahogy az „őrült”, bezárva tartott nagyanyja csúfolja – szerelmes természetű. Lassacskán ő is gyöngéd érzelmeket kezd el táplálni az Alba-birtok körül oly gyakran megforduló férfiú iránt. A szerelme azonban ismét viszonzatlan marad. Ezután vetemedik „gonoszabbnál gonoszabb” dolgokra: pl. ellopja Pepe fényképét Angustiasztól, ami nagy port kavart Bernarda és lányai között, valamint durván megfenyegeti húgát, Adelát. Ugyanis a cselekményt csak tovább bonyolítja a legkisebb nővér, a 20 éves Adela (Gáspár Kata), aki szintén végtelenül szerelmes Angustias férjelöltjébe. Ezen ködös románról, szerelmi sokszögről és az éjszakai látogatásokról mindig csak a lányok beszélgetéseiből (a pletykából) és a heves szócsatákból halaszthatunk ki egy-egy információmorzsát.

Az előadás végig fenntartja és meg is követeli a lankadatlan figyelmet, melyet személyesen nem éreztem tehernek. Azonban tagadhatatlan, hogy a történet váltakozó intenzitása miatt néhol vontatott, lassú diskurzusok, valamint egészen túlfűtött patáliák követik egymást, amelyek közepette könnyedén elvesztheti a cselekmény fonalát a néző. A darab közvetlenül csak egyetlen futó pillanatra sejteti, hogy Pepe valójában Adelához vonzódik. Martirio kapcsán igencsak ironikus, hogy ezen epizódban Adela egy szál hálóing nélkül „kóstolja meg Pepe csókja ízét”. A vággyal teli fiatal küzd, majd végső elkeseredésében fellázad anyja önkényuralma ellen: „*Nem akarok rabságban élni. Nem akarom, hogy elfonnyadjon a testem, mint a tiétek, nem akarok szobában megaszalódni.*” A lány zabolátlan érzelmei, valamint a férfi könnyelműsége és csábítása vezet a tragédiába torkolló végkifejlethez. A történet egyik kardinális szereplője még Poncia (Németi Rebeka), Bernarda szolgálója, aki jó szándékkal, segítőként próbálja kibogozni a kaotikus szerelmi szálakat és jobb belátásra bírni csökönyös gazdáját a lányait illetően. Poncia igyekszik fenntartani a balanszt (a status quót) a nővérek között, azonban társadalmi helyzete miatt nem tudja markánsan érvényesíteni akaratát a családban.

A zsarnok, a vénlány, az intrikus, a naiv, a gonosz, a féktelen és a segítő. García Lorca remekművében felsorakozik a drámairodalom majdcsak összes fontos női karaktere, melyeket a játékosok egytől egyig tisztán és pontosan formálnak meg. Nők, nőkről, nőknék? Különös mozzanat, bár nyilván a „férfifölényt” erősíti Pepe kvázi felmentése a darab vége felé, ugyanis Poncia monológjában túlpontosan összefoglalja a drámai konfliktust: „*Aki nem bír a tengerrel, hátat fordít neki, hogy ne lássa. Bernarda csendet akar, pedig minden szobában vihar dúl (...)* Nem tudja, mekkora erő egy férfi magányos nők közt. Pepe el Romano is hibás. De a férfi, az férfi. (...) A nők férfi nélkül gono-

szak. Ilyenkor még a saját vériükről is megfeledkeznek.” A ház úrnője saját törvényei és konoksága miatt semmit sem érzel gyermekei viszálykodásaiból. Nem veszi vagy inkább nem akarja észrevenni a cseléd által felvázolt nyilvánvalót: „*Élvezem ezt a csendet, és sehol sem látom azt, ami szerinted itt érlelődik.*” Az előadás végére megszületik a katarzis: szigor, féltékenység, önzés, intrika mind-mind összefut a cselekmény befejező epizódjában, ami Adela öngyilkosságában csúcsoad ki. Bernarda egészen eddig szemellenzősen, szinte vakon diktált („*Amíg engem lábbal előre ki nem visznek innét, ebben a házban én parancsolok. Mindenben!*”), azonban ezen a ponton elveszíti az irányítást, és akaratlanul a halálba üldözi gyermekét. A záró momentumban a zavarodott asszony szinte megtébolyodva, egyedül harsogja a siri csöndben: „*Csend legyen! Hallgassatok, ha mondom! Akkor sírj, ha egyedül maradsz. Bernarda Alba legkisebb lánya szüzen halt meg. Hallottátok? Csend! Csend, ha mondom! Csend!*” Arany János balladait és azok némi homályát idézi a befejezés. A katarzis megtörtént, a feloldozás elmaradt...

Teljességgel kijelenthető, hogy az Alföld Színház tagjaitól kidolgozott, amatőr színészi játékot láthattunk. Rögtön szeretném is tisztázni ezt a manapság inkább pejoratív szándékkal alkalmazott kifejezést. A legpontosabb definíciót Rubik Ernőtől olvastam e témában, őt idézve: „*Nem véletlen, hogy az »amatőr« szó maga a latin »amatore« szóból ered, ami ugyebár azt jelenti, hogy »szerető«.* Aki szeret valakit vagy valamit, tárgyat, tevékenységet. Bármilyen messze is távolodott el a szó az eredeti jelentésétől, számomra azt sugallja, hogy az amatőr szereti, amit csinál, bármi is legyen az. Szereti a témát. Szereti a folyamatot. Szereti az eredményt.” A minőségi és szakmai kimunkáltság mellett az ilyenfajta játékos szeretet és energia nyilvánult meg az egész darab folyamán. Látható módon a csoportnak alkalmazkodnia kellett a Sziget adta, sajátos helyszíni lehetőségekhez, melyhez a szereplők rutinosan igazodtak. A társulat bemutatásában leírtak prezentálódtak a színpadon: az Alföld előadása méltó módon vitte színre (nem csak) a *spanyol nők drámáját*. Az olykor szerteágazó motívumhálóból építkező párbeszéd, monológok mellett még egy régiesebb, lírai nyelvezet is jellemző a szövegre. A tudatos rendezés és a szereplők magabiztos összjátékának a számlájára írható, hogy ennek ellenére a jelenetek érthető módon, konzekvensen követték egymást, felfejtve a dráma konnotációját és a dialógusok példázatoságait.

Alföld Színház: Federico Garcia Lorca – *Bernarda Alba háza*
Játékszák: Gáspár Kata, Györgyi Kata, Molnár Dorottya,
Németi Rebeka, Daróczy Judit, Sőregy Ágnes, Zsolnai-Nagy Andrea
Rendezte: Sóvágó Csaba
A képeket Papp Miksa készítette és szerkesztette.

Írta: P.B.